

Samantekt og tillögur úr skýrslunni: Staðalímyndir í háskólum

Dr. Laufey Axelsdóttir

Febrúar 2023

Samráðsvettvangur jafnréttisfulltrúa háskólanna
Í samstarfi við Stjórnarráðið – Mennta- og menningarmálaráðuneytið

Útgefandi:

Samráðsvettvangur jafnréttisfulltrúa háskólanna í samstarfi við
Stjórnarráðið – Mennta- og menningarmálaráðuneytið.

Höfundur

Laufey Axelsdóttir

Nýdكتور í kynjafræði við Háskóla Íslands

MENNTA- OG
MENNINGARMÁLARÁÐUNEYTIÐ

Útdráttur

Þessi skýrsla er unnin af Laufeyju Axelsdóttur, nýdoktor í kynjafræði við Stjórn málafræðideild Háskóla Íslands, fyrir samráðsvettvang jafnréttisfulltrúa háskólanna, með styrk frá Stjórnarráðinu – Mennta- og menningarmálaráðuneytinu. Skýrslan er liður í framkvæmd samráðsvettvangs jafnréttisfulltrúa á verkefni 1.7 um *Samstarf jafnréttisfulltrúa háskóla* í framkvæmdaáætlun stjórnvalda í jafnréttismálum 2020-2023 og aðgerð 1.4 í jafnréttisáætlun HÍ 2021-2023, *Kynjahlutfall nemenda*. Markmið verkefnisins er að kanna mögulegar skýringar á ójöfnu kynjahlutfalli nemenda í háskólum og hvort kynbundnar staðalímyndir hafi þar áhrif. Einnig að taka saman fyrirbyggjandi aðgerðir á Íslandi og erlendis til að jafna hlutfall kynja og að leggja fram tillögur að úrbótum. Niðurstöðurnar sýna að strax á framhaldsskólastiginu eru áherslur karla og kvenna í námsvali ólíkar sem fylgir þeim inn í háskólanámið. Þrátt fyrir öflugan lagaramma, jafnréttisáætlanir og fjölbreytt átaks- og hvatningarverkefni sem hrint hefur verið af stað til að jafna námsval kynjanna virðast staðalímyndir um nám og störf enn stuðla að kynbundnu náms- og starfsvali. Þá sýna niðurstöðurnar að brotthvarf úr námi er meira meðal karla en kvenna, bæði í framhalds- og háskólum og fleiri konur brautskrást af báðum skólastigunum. Aftur á móti virðist slakt gengi drengja í skólum, brotthvarf þeirra úr námi og lægra menntunarstig karla en kvenna hafa takmörkuð áhrif á tækifæri þeirra á vinnumarkaðnum. Dregið hefur úr áhrifum menntunar á laun og karlar eru enn í meirihluta í forystustörfum atvinnulífsins. Mikilvægt er að leita leiða til að vinna gegn hugmyndum um kynhlutverk og kynbundnum staðalímyndum um nám og störf. Slíkar hugmyndir geta komið í veg fyrir jafna möguleika einstaklinga til námsvals, starfsframa, lífsafkomu og áhrifa. Öflugar aðgerðir og úrbætur í skólasamfélaginu með stuðningi stjórnvalda geta unnið gegn félagslegum hindrunum, stuðlað að auknu menntunarstigi í landinu og skapað tækifæri fyrir alla í samfélaginu. Byggt á niðurstöðum samantektarinnar, fræðilegri umfjöllun og alþjóðlegum aðgerðum eru kynntar tillögur að aðgerðum og úrbótum.

Tillögur að aðgerðum og úrbótum

Nánari útfærsla á hverri og einni tillögu má finna í kafla 4 í lengri útgáfu skýrslunnar (*Ítarlegar tillögur að aðgerðum og úrbótum á grundvelli samantektar*).

- **Kynjafræðimenntun.** Hvatt er til aðgerða sem tryggja að kennaranemar, starfandi kennarar, stjórnendur og annað starfsfólk í leik-, grunn- og framhaldsskólum öðlist menntun í kynjafræði. Jafnframt að huga að því að kynjafræði verði hluti af menntun leik-, grunn- og framhaldsskólanema. Þekking á ýmsum mismunabreytum eins og t.d. kyngervi, uppruna, fötlun, kynhneigð og kynvitund er þýðingarmikill þáttur í átt að jafnara samfélagi. Hvatt er til samstarfs Menntavísindasviðs HÍ og námsbraut í kynjafræði við Háskóla Íslands.
- **Vinna gegn kynbundnum staðalímyndum á öllum sviðum og á öllum skólastigum.** Háskólarnir eru hvattir til að fara í samtali við skólasamfélagið allt, stjórnvöld og sveitarfélög og finna leiðir til að hafa áhrif á væntingar um kynhlutverk og vinna gegn kynbundnum staðalímyndum á öllum skólastigum. Með

heildstæðri nálgun sem nær til nemenda, kennara, stjórnenda, annars starfsfólks og foreldra væri hægt að takast á við kynbundnar staðalímyndir um náms- og starfsval og draga um leið úr líkum á því að menning þar sem ríkir umburðarlyndi fyrir kynbundnu ofbeldi og áreitni og kynferðislegri áreitni nái fótfestu.

- **Vinna sérstaklega gegn kynbundnum staðalímyndum í hjúkrun, leikskólakennaranámi og STEM greinum (vísindi, tækni, verkfræði og stærðfræði).** Hvatt er til öflugs **kynningarstarfs** í skólum á hjúkrunarfræðinámi, leikskólakennaranámi og námi í STEM greinum til að vinna gegn hugmyndum um kynhlutverk og kynbundnum staðalímyndum um nám og störf. Liður í þeirri vinnu væri að rannsaka reynslu kvenna og karla af námi á þessum sviðum sem og menningu deildanna. Mikilvægt er að huga að aðgerðum til lengri tíma, einkum í kennslu og

hjúkrun þar sem hlutfall kvenna er enn í miklum meirihluta.

- **Sveigjanlegt námskerfi.** Háskólar eru hvattir til að skoða hvort **opnar leiðir til háskólanáms** – ódýrar og með engum inntökuskilyrðum – henti breiðum hópi nemenda sem annars sæki kannski ekki um nám í háskóla, t.d. efnaminni nemenda, nemenda með erlendan bakgrunn, fatlaðra nemenda og karla.
- **Stuðningur við efnaminni nemendur og samstarf milli skólastiga.** Háskólarnir eru hvattir til að ná til nemenda úr efnaminni fjölskyldum þar sem engin reynsla er af háskólamenntun til að draga úr líkum á brotthvarfi nemenda úr þessum hóp og stuðla að jafnari tækifærum til menntunar.
- **Stuðningur við nemendur með innflytjendabakgrunn og samstarf milli skólastiga.** Allt háskólasamfélagið er hvatt til að styðja við og undirbúa efnilega nemendur með innflytjendabakgrunn til háskólanáms til að stuðla að jöfnum tækifærum til menntunar og auka fjölbreytni í nemendahópum skólanna.

- **Aðgengi að grunnnámi í tungumálum.** Háskóli Íslands er hvattur til að skoða hvort sænska verkefnið Mammaforum geti nýst sem fyrirmynd til að því að veita fólki, sem af ýmsum ástæðum getur ekki tekið þátt í hefðbundnum kennsluformum á íslensku, aðgang að grunnnámi í tungumálum.
- **Aðgengi að menntun í háskólum fyrir flóttafólk og hælisleitendur.** Háskólarnir eru hvattir til að bregðist við breyttri samfélagsstöðu, taka afstöðu og bjóða flóttafólki og hælisleitendum aðgengi að menntun í háskólunum. Þannig geta skólarnir stuðlað að jafnari tækifærum í samfélaginu og séð til þess að þættir eins uppruni, kynþáttur, þjóðerni, bakgrunnur, kynvitund og kynhneigð takmarki ekki möguleika fólks á menntun.
- **Skráning og miðlun upplýsinga um nemendur með erlendan bakgrunn.** Háskólarnir eru hvattir til að bæta skráningu og miðlun upplýsinga um nemendur með erlendan bakgrunn til að hægt sé að fylgist með þróuninni á stöðu þessa hóps.